

Т.В. ЛІХТЕЙ  
(Ужгород)

**РОЛЬ НАУКОВО-МИСТЕЦЬКОЇ ЕЛІТИ ПРЯШІВЩИНИ В  
ПОПУЛЯРИЗАЦІЇ СЛОВАЦЬКОЇ ПОЕЗІЇ В УКРАЇНІ**  
(друга пол. XX – поч. XXI ст.)

УДК 821.162.4–1.001.83 » 19/20”

Ліхтей Т. Роль науково-мистецької еліти Пряшівщини в популяризації словацької поезії в Україні (друга пол. XX – поч. XXI ст.); 11 стор; кількість бібліографічних джерел – 40; мова українська.

**Анотація.** У статті висвітлюється роль пряшівських науковців і перекладачів у популяризації словацької поезії в Україні у повоєнний період і до наших днів; простежується діяльність подвижників словацько-українських взаємин у галузі поетичного перекладу, серед яких – І. Мацинський, В. Конопелець, І. Галайда, Й. Шелепець, Ю. Кундрат, М. Бобак, С. Макара, І. Яцканин та ін.

**Ключові слова:** поетичний переклад, словацько-український літературний дискурс, науковці-славісти і перекладачі Пряшівщини, словацька поезія в українських перекладах.

Внесок пряшівців у справу популяризації словацької поезії в Україні в повоєнний період і до сьогодення переоцінити важко. Йдеться, передусім, про вчених-славістів та майстрів художнього перекладу. Деколи в одній особі вдало і гармонійно поєднуються обидва амплуа. До подвижників словацько-українських взаємин у галузі поетичного перекладу належать І. Мацинський, В. Конопелець, І. Галайда, Й. Шелепець, Ю. Кундрат, М. Бобак, С. Макара, І. Яцканин, М. Роман, Л. Бабота, М. Мушинка, Я. Джоганик, В. Юричкова та багато інших, чії зразки перекладів, відгу-

ки чи рецензії на окремі видання розпорошені на сторінках словацької та української періодики, фахових збірників.

Поза сумнівом, однією з найбільш вагомих постатей у цьому контексті є письменник, науковець і перекладач **Іван Мацинський** (1922–1987). Його переклади з доробку словацьких поетів XIX – XX ст., а також роздуми, міркування про майбутнє перекладацької справи на Пряшівщині неодноразово публікувалися на сторінках журналів “Дукля”, “Дружно вперед” та ін. Знаковими стали для митця 80-і роки минулого століття. Так, 1981 року з’явилася перша книжка із запланованої письменником і перекладачем серії про словацьких поетів-романтиків – “Досвітні ватри” Яна Ботта [4]. Видання з ґрунтовною передмовою та коментарями перекладача стало справжньою подією в культурно-мистецькому житті обох народів. Дослідник і перекладач Боттового доробку І. Мацинський припускає, що словацький митець ще в дитинстві міг стикатися з українцями, адже Малий Гонт, де він народився, належав до Гемерської жупи, територія якої ще в XIV ст. була заселена українцями, що перебралися сюди (край, як відомо, багатий на корисні копалини) у пошуках кращого життя [4, с.17].

Упродовж наступних років І. Мацинський підготував ще вибране з доробку Сама Халупки “Провесни сонячний неспокій” (1984), Янка Краля “Орлами сизими підспіване” (1987) та “Вибрані твори” Андрея Сладковича (1989). Побачити останнє видання митцеві вже не судилося. Прикметним є те, що й кожна наступна книжка супроводжується докладними вступними статтями, коментарями, у яких перекладач намагається явити українському читачеві усе різнобарв’я поетичного світу того чи іншого словацького романтика, простежити його зв’язок з Україною, українською історією і культурою.

З особливою шанобою Іван Мацинський пише про Сама Халупку, який зачаровувався українськими піснями і думами, захоплювався героїчним минулим українського народу й навіть написав ряд творів на українську тематику. Надзвичайно цінною є уміщена в книзі наукова розвідка І. Мацинського “Дещо про поему «Души його!» та першу спробу її українського перекладу” [28, с. 219–272]. На підставі порівняльного аналізу автор переконливо доводить, що першим з-поміж українських митців за переклад Халупкової поеми взявся П. Грабовський, однак здійснив його не з оригіналу, а з російського перекладу А. Майкова (“Славянские думы и голоса”, Кострома, 1876), який віднайшов у Сибіру, де відбував заслання.

Українські та словацькі вчені (І. Галайда, В. Житник, Ф. Ковач, Н. Колесниченко-Братунь, В. Конопелець, Ю. Кундрат, Т. Ліхтей, Б. Ма-

рець, О. Мишанич, М. Мушинка, М. Неврлий, Д. Слободнік, Ф. Штраус, І. Яцканин...) у своїх відгуках та рецензіях загалом високо оцінюють українські переклади І.Мащинського.

Яскравою постаттю в науково-мистецькому житті Пряшівщини є **Віталій Конопельць** (1948–2003), який народився в Києві, а жив і творив у Бардієві. Письменник подарував українському читачеві доробок найвишніших, до того ж, своїх улюблених, поетів Словаччини. Йдеться про книжку вибраних творів Мілана Руфуса (1991), збірку поезій Івана Краска “Чорна свічка” (1995), збірку віршів Яна Смерка “Із золотої фантазії” (1996), збірку поезій Йозефа Лайкерта “Вечоріння” (2002), про антологію словацької інтимної лірики “Я тебе дуже любив...” (2003), яка узріла світ уже після смерті В. Конопельця, презентувавши трепетні вірші про любов з-під пера Маші Галямової, Янка Єсенського, Івана Краска, Дани Подрацької, В’єри Прокешової, Павола Горово, Мілана Руфуса та ін. Отже, роль В. Конопельця в дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин є справді значною. Засвідчують це і рецензії І. Галайди, Ю. Кундрата, І. Яцканина, М. Романа, Я. Юрча, Т. Ліхтей та ін. Однак ґрунтовна студія про перекладацький доробок В. Конопельця попереду.

Крім того, В. Конопельць є ще й скрупульозним дослідником художнього перекладу. Глибиною аналізу відзначаються його статті “Вічно “Криваві сонети” (Дукля. – 1988. – № 1. – С. 68–73) – про українські та російські переклади циклу Гведославових антивоєнних сонетів, “Дещо про стиль перекладу й переклад стилю” (Дукля. – 1986. – № 1. – С. 70–74) та ін.

Систематично, упродовж півстоліття, публікує свої переклади словацької поезії на сторінках “Дуклі” пряшівський науковець і письменник **Ілля Галайда** (нар.1931). На особливу увагу заслуговує книжка вибраних поезій Йозефа Лайкерта “Недовговічність” (2006) та антологія “Із кузні часу” (2007), у якій митець запропонував читацькому загалу словацьку поезію ХХ – поч. ХХІ ст. Відтак перед українцями відчинилися двері в поетичний світ двадцяти п’яти словацьких митців, серед яких Ю. Андрічик, Я. Бузаші, С. Вайгл, Е. Грох, Я. Замбор, М. Мілчак, М. Отченаш та ін. У передмові до книжки І. Галайда зізнається, що йому довелося двадцять п’ять разів перевтілитись, щоб “осягнути спорідненість душ, доторкнутися до живучого коріння слов’янського генотипу” [7, с. 4]. Крім того, 8-й випуск серії “Між Карпатами і Татрами” (2009) презентує сучасну словацьку поезію в перекладі І. Галайди. Про належний рівень українських перекладів І. Галайди писали Я. Джоганик, Ю. Кундрат, Т. Ліхтей, І. Яцканин, М. Ілюк та ін.

На спеціальну розмову заслуговує і дослідницька діяльність І. Галайди на ниві поетичного перекладу. Численні статті та рецензії науковця надруковано на сторінках пражівських періодичних видань та у фахових збірниках. Це розвідки про українські переклади поезій Я. Краля, І. Краска, Я. Смерка, Д. Гев'єра та ін., статті біобібліографічного характеру тощо. Півстолітня діяльність І. Галайди в дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин повинна б оформитися в окрему студію.

Чимало для популяризації словацької поезії в Україні зробив письменник і вчений **Сергій Макара** (нар.1937), науково-творча стежа якого розпочиналася на благодатній пражівській землі. Свій перекладацький хист митець засвідчив численними публікаціями на сторінках пражівської періодики та кількома збірками, що презентують доробок знаних словацьких авторів. Ідеться про видання “Від серця до серця” (2002), де в українському перекладі зазвучали Ігор Галло, Ярослав Резнік, Рудольф Маховіч, “Послання Мікулаша Ковача” (2006), “Струни пальців Ладіслава Зрубця” (2006), “Квіти з вазы Яна Смерка, Андрія Плавки, Яна Костри” (2006), “Слово Лаца Новомеського, Мірослава Валека, Мілана Руфуса” (2007), “Достойність слова Ярослава Резніка” (2007) та ін. На особливу увагу заслуговує антологія “Поезія, молитва серця” (2009), яка ще чекає на своїх дослідників.

Зауважимо, С.Макара був одним з організаторів низки міжнародних конференцій, які проводилися на базі кафедри слов'янських мов університету ім.Матея Бела в Банській Бистриці. У серії наукових збірників, виданих за матеріалами цих конференцій, знайшли своє місце й статті, присвячені проблемам перекладу творів словацьких поетів-романтиків українською мовою.

Вагому нішу в контексті словацько-українських взаємин у галузі художнього перекладу займає пражівський науковець **Юрій Кундрат** (нар.1935). Його монографія “Український художній переклад у Чехословаччині (1945–1980)” [10] містить окремий підрозділ, у якому розглядаються й поетичні переклади (с. 78–128). Важливим доповненням до книги є бібліографія українських перекладів словацької літератури зазначеного періоду. Ю.Кундрат також є автором низки статей, у яких прямо чи опосередковано торкається питання українських перекладів словацької поезії. Крім того, для студентів-славістів він підготував навчальний посібник “Теорія і практика перекладу” (1984).

Виняткове місце з-поміж дослідників словацької поезії в українському поетичному контексті посідає письменник і літературознавець **Йосиф**

**Шелепець** (нар.1938). Його сумлінна біобібліографічна діяльність, евристичні статті з історії перекладу словацької поезії українською мовою, наукові знахідки й відкриття заслуговують найвищої оцінки. Вони стануть добрим підґрунтям для майбутніх дослідників-компаративістів. Ідеться про його розвідки “Хто перекладач віршів А. Сладковича в “Поздравленіі русинов...” [32], “Словацьке джерело поетичної творчості О.І. Павловича” [30], “Українська ремінісценція на вірш Іван Краска” [31] тощо. Відомий Й. Шелепець і як перекладач словацької поезії.

Не одне десятиліття працює на ниві вивчення і збагачення українсько-словацьких взаємин науковець, письменник, перекладач і публіцист **Іван Яцканин** (нар.1950). Його книжка “Діалог літератур” [37] містить як студії оглядового характеру, до прикладу, “Словацька література на сторінках журналу “Всесвіт” (с. 56–68), так і статті, присвячені окремим авторам, як-от “Переклад одного вірша” (с. 69–75), де аналізується поезія “Історія трави” Мирослава Валека в перекладі Василя Стуса. Як багаторічний редактор **пряшівського часопису “Дукля” Іван Яцканин робить усе можливе**, аби донести до українського читача в усьому світі найяскравіші зразки словацького поетичного мистецтва.

Десятками поетичних перекладів на сторінках **пряшівської періодики** та двома книжковими виданнями – “Посеред спокуси” Данієла Гев’єра (2003) і “365 пір року” Карола Хмела (2006) **прописався в історії словацько-українських взаємин поет і перекладач Мілан Бобак** (нар.1944). Його перекладацький доробок проаналізували І. Галайда, Ю. Кундрат та ін.

Торкаються питання **українських перекладів словацької поезії у своїх наукових студіях** **пряшівські дослідники** Л. Бабота [1; 2; 3; 38; 39], Я. Джоганик [6; 40], М. Мушинка [21; 22], М. Роман [20; 23], В. Юричкова [33; 34; 35] та багато інших. **Неможливо охопити у рамках статті й доробок багатьох інших талановитих перекладачів**, які, хоча й не видали окремі збірки словацької поезії у власній мистецькій інтерпретації українською, усе ж чимало зробили для популяризації словацької поезії в Україні.

### *Література*

1. Бабота Л. Закарпатоукраїнська проза другої половини XIX століття / Любиця Бабота ; [відп. ред. Б. Марець]. – Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, Відділ української літератури в Пряшеві, 1994. – 255 с.

2. Бабота Л. Зореслав і католицький модернізм / Любиця Бабота // Дукля. – 1999. – № 5–6. – С. 38–42.

3. Бабота Л. Примітки до вивчення словацько-українських літературних контактів у ХІХ ст. / Любича Бабота // *Studia Slovaskistica*. 2. Перспективи розвитку словакістики в Україні / упор. С. Медвідь-Пахомова. – Ужгород, 2003. – С. 131–138.

4. Ботто Я. Досвітні ватри: [вибране] / Ян Ботто; [пер. зі словац., вст. ст., упор., прим. І. Мацинський; відп. ред. М. Немет]. – Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1981. – 560 с.

5. Гев'єр Д. Посеред спокуси: [Вибр. поезії] / Данієл Гев'єр; [пер. зі словац. М. Бобак; передм. Д. Гев'єр; ред. Т. Ліхтей]. – Пряшів: Видавництво “ЦУПЕР”, 2003. – 72 с.

6. Джоганик Я. З розвитку словацько-українських літературних зв'язків на зламі століть / Ярослав Джоганик // *Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія Філологія / М-во освіти і науки України, Ужгород. нац. ун-т; редкол.: Ю. М. Бідзіля [та ін.]*. – Вип. 20. – Ужгород: Вид-во “Говерла”, 2009. – С. 64–69.

7. Из кузні часу: антологія сучасної словацької поезії у перекладах Іллі Галайди / [перекл., передм. І. Галайда, ред. Д. Федака]. – Ужгород: ВАТ “Видавництво “Закарпаття”. – Пряшів: Спілка українських письменників Словаччини, Видавництво “Nitech s.r.o.”, 2007. – 209 с.

8. Краль Я. Орлами сизими підспіване: [вибране] / Янко Краль; [пер. із словац., вст. ст., прим., упор. І. Мацинський]. – Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі – Відділ української літератури в Пряшеві, 1987. – 376 с.

9. Краско І. Чорна свічка / Іван Краско; [перекл. зі словац., вст. ст. В. Конопелець; відп. ред. С. Кокавець]. – Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, Відділ української літератури в Пряшеві, 1995. – 67 с.

10. Кундрат Ю. Український художній переклад у Чехословаччині (1945–1980) / Юрій Кундрат. – Словацьке педагогічне видавництво в Братиславі, Відділ української літератури в Пряшеві, 1983. – 260 с.

11. Лайкерт Й. Вечоріння: [Вибр. поезії] / Йозеф Лайкерт; [пер. зі словац., упоряд., післям. В. Конопелець; ред. Д. Андрухів]. – К.: Веселка, 2002. – 207 с.: Словац., укр.

12. Лайкерт Й. Недовговічність = *Rominutel'nost'*: [Поезії] / Йозеф Лайкерт; [пер. зі словац. І. Галайда; післям. П. Осадчук; ред. Д. Андрухів]. – К.: Веселка, 2006. – 160 с.: Словац., укр.

13. Ліхтей Т. Слов'янська планида: Словацька поезія ХІХ – ХХ століть у дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин: моногр. / Тетяна Ліхтей; М-во освіти і науки України; ДВНЗ “Ужгородський національний університет”; Філол.ф-т; Каф. словац. філол. – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2010. – 304 с.

14. Макара С. Від серця до серця (Із суч. словац. поезії); [Ігор Галло, Ярослав Резнік, Рудольф Маховіч] / Сергій Макара. – Братислава: Dafons, 2002. – 58 с.

15. Макара С. Квіти з вази Яна Смрека, Андрія Плавки, Яна Костри; [пер. зі словац. поезії Я. Смрека, А. Плавки, Я. Костри] / Сергій Макара. – *Banská Bystrica*, 2006. – 35 с.

16. Макара С. Послання Мікулаша Ковача ; [пер. зі словац. поезій М. Ковача] / Сергій Макара. – Банська Бистриця : DAFONS, 2006. – 22 с.

17. Макара С. Слово Лаца Новомеського, Мірослава Валека, Мілана Руфуса / Сергій Макара ; [пер. зі словац. С. Макара; відп. ред., післям. Н. Кисельова]. – Banská Bystrica, 2007. – 45 с.

18. Макара С. Струни пальців Ладіслава Зрубця ; [пер. зі словац. поезій Л. Зрубця] / Сергій Макара. – Банська Бистриця, 2006. – 16 с.

19. Макара С. Поезія, молитва серця : Антологія словацької поезії / Сергій Макара. – Banská Bystrica – Poniky, 2009. – 262 с.

20. –MP–. Переклад – прояв нашої спроби / Михайло Роман // Дукля. – 2004. – № 1. – С. 75–76.

21. Мушинка М. Забута книга Василя Доманицького про словаків з 1909 року / Микола Мушинка // Карпатика. Мат-ли міжнар. наук. конфер. [“Українсько-словацькі взаємини в галузі історії, літератури та мови”], (26–27 вересня 2001 р. в Ужгороді). – Вип. 17. – Ужгород, 2002. – С. 363–375.

22. Мушинка М. Чотирнадцять поетів між двома дошками / Микола Мушинка // Дукля. – 1997. – № 4. – С. 64–65.

23. Роман М. Гвездослав українською мовою / Михайло Роман // Нове життя. – 1986. – 30 травня. – С. 5.

24. Руфус М. Вибрані твори / Мілан Руфус ; [пер. зі словац., упоряд., передм. В. Конопелець; передне сл., календар жит. і тв. В. Марчок; відп. ред. І. Яцканин]. – Словацьке педагогічне видавництво в Братіславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1991. – 200 с.

25. Сладкович А. Вибрані твори / Андрей Сладкович ; [пер. із словац., вст. ст., прим. і упор. І. Мацинський; відп. ред. Н. Кайнц]. – Словацьке педагогічне видавництво в Братіславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1989. – 520 с.

26. Смерк Я. Із золотой фантазії / Ян Смерк ; [пер. зі словац. В. Конопелець; післям. Д. Махала; відп. ред. С. Кокавець]. – Слов’янське прогресивне видавництво в Братіславі, Відділ української літератури в Пряшеві, 1996. – 115 с.

27. Фрагменти. Іван Мацинський у спогадах сучасників ; [упор. М. Бобак; відп. ред. М. Бобак, В. Конопелець]. – Пряшів : Союз русинів-українців Словацької Республіки, 2000. – 143 с.

28. Халупка С. Провесни сонячний неспокій: [вибране] / Само Халупка ; [пер. із словац., вст. ст., післям., приміт., упор. І. Мацинський; відп. ред. Н. Богдан]. – Словацьке педагогічне видавництво в Братіславі, відділ української літератури в Пряшеві, 1984. – 280 с.

29. Хмел К. 365 пір року: [Вибр. поезії] / Карол Хмел ; [пер. зі словац. М. Бобак; післясл. І. Балаж; ред. О. Козоріз]. – Ужгород : Видавництво “Мистецька Лінія”, 2006. – 64 с.

30. Шелепець Й. Словацьке джерело поетичної творчості О. І. Павловича / Йосиф Шелепець // Наукові записки. Мат-ли семінару з нагоди 160-річчя з дня наро-

дження О. І. Павловича (12 жовтня 1979 р., м. Свидник) / ред. М. Ричалка [та ін.]. – Вип. 10. – Пряшів, 1982. – С. 85–96.

31. Шелепець Й. Українська ремінісценція на вірш Івана Краска / Йосиф Шелепець // Дукля. – 1995. – № 3. – С. 63–64.

32. Шелепець Й. Хто перекладач віршів А. Сладковича в “Поздравленіі русинов на годь 1852” / Йосиф Шелепець // Дукля. – 1981. – № 4. – С. 66–69.

33. Юричкова В. Ексклюзивні зустрічі. Рец. на серію збірників “Між Карпатами і Татрами” / Валерія Юричкова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Філологія. – Ужгород, 2010. – Вип. 22. – С.

34. Юричкова В. Міжмовні варіації / Валерія Юричкова // Дукля. – 2005. – № 3. – С. 91–93.

35. Юричкова В. Словацька література на сторінках “Дуклі” в 1990–2003 рр. / Валерія Юричкова // *Studia Slovakistica*. 5. Українсько-словацькі діалоги. Літературознавство. Історія / упор. С. М. Пахомова, Я. Джоганик. – Ужгород, 2005. – S. 142–157.

36. Я тебе дуже любив...: антологія словацької любовної поезії / [перекл. В. Конопелець; відп. ред. І. Галайда, М. Люк; післям. І. Яцканин]. – Пряшів : “NITECH s. r. o.”, 2003. – 104 с.

37. Яцканин І. Діалог літератур / Іван Яцканин ; [передм. І. Яцканин]. – Пряшів: Спілка українських письменників Словаччини, 2008. – 134 с.

38. Babotová L'. Slovenská literárna veda a Anatolij Kralyckyj / L'ubica Babotová // *Cestou vzájomnosti: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie [“Slovensko-ukrajinské vzťahy a súvislosti”]*, (Banská Bystrica, 23.–24. októbra 2003) / Katedra slovanských jazykov Filologickej fakulty Univerzity Mateja Bela, Združenie slovanskej vzájomnosti. – Banská Bystrica, 2003. – S. 126–137.

39. Babotová L'. Vybrané kapitoly z ukrajinskej literatúry: Literatúra Rusínov-Ukrajincov od 19. storočia: Monográfia / L'ubica Babotová; [red. rada D. Slančová a i.]. – Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2009. – 151 s. (*Acta Fakultatis philosophicae UP*; № 106).

40. Džoganík J. Ivan Krasko a moderná slovenská poézia: metod. príručka / Jaroslav Džoganík; M-vo osviti i nauki Ukraїni, Uжгород. нац. ун-т, Філол. ф-т, Каф. словацької філології. – Ужгород, 1999. – 35 s.

## **РОЛЬ НАУЧНО-ТВОРЧЕСКОЙ ЭЛИТЫ ПРЯШЕВЩИНЫ В ПОПУЛЯРИЗАЦИИ СЛОВАЦКОЙ ПОЭЗИИ В УКРАИНЕ**

**(вторая пол. XX – нач. XXI в.)**

***Т. В. Лихтей***

**Аннотация**

В статье освещается роль пряшевских ученых и переводчиков в популяризации словацкой поэзии в Украине в послевоенный период и до наших дней; прослеживается деятельность подвижников словацко-укра-



инских взаимосвязей в области поэтического перевода, среди которых – И. Мацынский, В. Конопелец, И. Галайда, И. Шелепец, Ю. Кундрат, М. Бобак, С. Макара, И. Яцканин и др.

**Ключевые слова:** поэтический перевод, словацко-украинский литературный дискурс, ученые-слависты и переводчики Пряшевщины, словацкая поэзия в украинских переводах.

**ROLE OF THE SCIENTIFIC AND ART ELITE OF THE  
PRESHOV AREA IN SLOVAK POETRY POPULARIZATION  
IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF THE XX –  
BEGINNING OF THE XXI CENTURY**

*T.V. Likhtey*

**Summary**

The article makes clear the contribution of the Preshov scientists and translators in the matter of Slovak poetry popularization in Ukraine in the post-war period and till the present time. It examines activities of the devotees of Slovak-Ukrainian relations in the sphere of poetic translations such as I. Matsynskyy, V. Konopelets, I. Halayda, J. Shelepets, Yu. Kundrat, M. Bobak, S. Makara, I. Yatskanyn and others.

**Key words:** Eastern Slovakia, scientific & art elite of the Preshov area, Slovak-Ukrainian poetic context, Slovak poetry in Ukrainian translations.